

BETON

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 156, GOD. X, BEOGRAD, UTORAK, 17. FEBRUAR 2015.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Čirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 17. marta

MIXER

Piše: Predrag Krstić

SPASONOSNA NAIVNOST

Vojnički bluz

Dozvolite da počnem ličnom ispovešću. Bio je mir, u Beogradu makar, i bio je novi talas, prva polovina osamdesetih. Bila je velika država, SFRJ, i bilo je obavezno služenje vojnog roka. I bila je mladost: u vojsku se išlo odmah posle srednje škole. Nikad nisam saznao zašto, pretpostavljam zbog rezultata testa inteligencije koji se radio pri regrutaciji, mene je dopalo da služim kao graničar na tadašnjoj granici Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosovo i Albanije. Bilo je onih koji su vrteli glavom i cokatili kada su čuli za to odredište, ali je meni bilo svejedno.

Činilo mi se da je glavni problem bio onaj neprivlačni vojnički život, kome se valjalo prilagoditi. Ispostavilo se da je bilo i drugih i možda težih iskušenja. Jednom gurnut u doznačenu ulogu, susreo sam se ne samo sa realnošću takoreći unutrašnjih, nego i spoljašnjih opasnosti, sa, ako ne statusom okupacionih snaga, ono sa neprijateljskim okruženjem. O tome su pričali uglavnom uvijeno: o različitim običajima lokalnog stanovništva, o pretnjama pri izlasku u grad, o poželjnim i nepoželjnim ugostiteljskim objektima... Znao sam i za demonstracije godinu dana ranije i video da su kapaciteti kasarne očito prebukirani zbog opasnosti od novih. Ali ne samo da mi nije bilo jasno šta se sve i tačno tu dešava, nego ni preterano važno. Neuništivi optimizam je bio uveren da dobroljude može sve da reši. Svi smo u istom čamcu ili čabru, pa kad nas je sudbina već bacila na tu hridinu, izgledalo mi je belodano i opšteprihvatljivo, samo ako se pravilno pristupi, da nam svima preostaje samo da gledamo kako zajedno i solidarno možemo što bolje da prođemo na njoj.

Vraćao sam se sa karaule. Devojka me je čekala u gradu i dobio sam izlazak. To je bilo tek nekih osamnaest kilometara pešaka. Ni po jada. Morao sam da idem, naravno, u uniformi i, sada mi baš ne izgleda naravno, sa puškom. Sam. Prešavši dobar deo puta, srdačno i više pozdravljajući ih pitao sam neke ljude koji su pili u kafani kraj puta, ili je to bila prosto kuća koja je imala goste, pitao koliko još ima do Prizrena. Jedan od njih je pošao prema meni, govoreći neke reči koje nisam razumeo, a koje su očito bile neljubazne, ako ne i psovke. Drugi ga je zadržavao i istovremeno me upućivao da nastavim dalje, da se ne zadržavam. Bolno neprijatno iskustvo, neverica naivnog. Ne toliko iz straha, koliko iz stida i poraženosti zbog, činilo mi se, ničim izazvanog animoziteta i neprikladnog odgovora na moju poslovičnu filantropiju, poslušao sam ga. Verovatno sam tada bio simbol svega protiv čega je taj čovek bio ili protiv čega su ti ljudi bili. A da sâm nisam sebe smatrao oličenjem ičega do sušte dobrote. Sudar sa duboko ukorenjenom i nepomerivom mržnjom, kojoj ne vidite razlog, pa onda ni lek.

Moje širenje dobrote, doduše s puškom na rame-nu, završilo se neslavno. Ali ubrzo sam uvideo da uopšte nisam bio jedini. Bilo nas je još „neinfor-

misanih“ i lakovernih u pogledu toga da je dovoljno da se pojavi dobra volja da bi se ionako izmišljeni nesporazumi sami od sebe rešili. To nije bila stvar samo samoskrivljenog neznanja; tada se i malo toga objavljivalo i smelo objaviti. Uskoro se, međutim, tektonski poremećaji proklamovano skladnog bratstva & jedinstva i ušančene netrpeljivosti nisu mogli sakriti i postali su deo javne priče. Kako se, zaista, uopšte moglo reagovati na nju, a da to ne bude deo partijsko-političke mantre? Šta su tada radili oni koji su bili značajniji od tek svršenog srednjoškolca maskiranog u sivomaslinastu uniformu, oni koji su „školovani“ na istom novom talasu ili čak bili njegovi zastupnici i učitelji, a istovremeno uvereni da mogu ili moraju mirotvorački da intervenišu?

KO NE SLUŠA PJESMU SLUŠAĆE OLUJU

Goran Bregović će priznati da je shvatio da je konačno kraj kada su 1989. godine svirali „Đurdevdan“ u Splitu, pesmu sa i inače „pacifističkog“ albuma „Ćiribiribela“ iz prethodne godine, i kada je pola hale zaneseno pevalo a pola strasno zviždalo. Godine 1983. Bijelo dugme je, valjda, još imalo plemenite iluzije: napisalo je pesmu „Kosovska“ i izvelo je na albanskom jeziku. Pod pretpostavkom da nije reč o nameri osvajanja još ne sasvim osvojenog tržišta, opravdano je pomisliti da je reintegracija još ne sasvim dezintegrisane Jugoslavije, Jugoslavije za koju neki od nas nisu ni slutili da bi mogla biti i zašto bi mogla biti dezintegrisana, bila ciljana meta.

Pesma je imala i alternativni naziv: „Hoću da budeš najsvetlija“. Autor se obraća devojci izražavajući želju da „među svima bude najsvetlija“ i izdaje joj precizna uputstva kako da to ostvari: pre nego što kasno večeras dođe k njoj i odvede je na veselje gde će „biti svi“, da izabere najbolju haljinu iz ormana, dotera kosu i u nju stavi božur. Refren koristi poznati poklič: „Roka mandolina / sviraj

na čifteliju, / svi će opjevati, / pjesma nek se zaori“ – ne bi li se strmoglavio i velikodušno zaključilo da „Sve to može biti rock’n’roll“. Ti stihovi će se još jednom ponoviti, pošto se devojka prethodno dodatno instruiše da ignoriše eventualnu majčinu zabranu izlaska, sačeka da zaspi, izađe nekako preko kapidžika, ali i da tom prilikom obrati pažnju da ne podere haljinu i – „ne izgubi božur“.

„Kosovski božuri, / rascvetajte se vi. / Boja vaša nek nas podseća na boj kosovski. / Kosovski božuri, / rascvetajte se vi, / prošlost slavnu, cveća svojih / i dalje čuvajte vi“. To je jedini tekst u gitarskom instrumentalu pesme „Kosovski božuri“ Yu grupe iz 1972. godine. Legenda kazuje da je kompozicija prvobitno i zamišljena kao čist instrumental, ali da je pred sam ulazak u studio za nju napisan tekst uz pomoć Nikole Karaklajića i Petra Popovića. Kasnije će i neostarogradski sastav Legende obraditi motiv božura u svojoj pesmi „Kosovski božuri“, ali je to već sasvim otvoreno zavičajna priča o Radi sa Kosova koja se jada u naručju svog dragog da „božurove sadi“: „ja ću vodu, a ti koren / nek izniknu mladi“ – budući da „širom polja božurova nema“, već „samo kamen, ljuto trnje / pod oblakom drema“. U zaključnoj poenti slika međutim nagoveštava nešto što nije tek botanički raj: „Da procvetava ravno polje / oko manastira / i da pastir ispod brda u frulu zasniva“.

Ništa nije, ili ništa više nije nevino. Božuri naročito, čak i kad su u konjukciji sa roka mandoline i kapidžikom. Bagremi, kao što se osvedočio Đole Balašević s pesmom u kojoj upućuje da mu ih ne lome, takođe. Jednom ustanovljena optika premeravanja pripadnosti i prisustva ovih ili onih amblema unapred je odlučila pobjednika u bici. Naivni nemaju šansu, utoliko manje ukoliko pristaju na ravnotežu.

Ništa nije, ili ništa više nije nevino. Božuri naročito, čak i kad su u konjukciji sa roka mandoline i kapidžikom. Bagremi, kao što se osvedočio Đole Balašević s pesmom u kojoj upućuje da mu ih ne lome, takođe. Jednom ustanovljena optika premeravanja pripadnosti i prisustva ovih ili onih amblema unapred je odlučila pobjednika u bici. Naivni nemaju šansu, utoliko manje ukoliko pristaju na ravnotežu.

MI SMO LJUDI CIGANI SUDBINOM PROKLETI

Džoni Štulić je boravio na Kosovu 1990. godine, kada je već bilo i novih demonstracija i novih ustava i novih štrajkova i još oštrijih i opipljivijih ili brutalnijih linija podele. Na sebe je preuzeo ulogu reportera. Kamera snima kako ide ulicama Prištine i pita prolaznike na koje nabasa šta bi oni pozeleli od njega da je kojim slučajem zlatna ribica. Uglavnom ga gledaju zbunjeno i ne odgovaraju – šta bi i rekli? – i sve izgleda neubedljivo i neuspelo. I to je, možda i hotimice, najubedljiviji, najupečatljiviji utisak. U pozadini, zlokobno ili signifikantno, idu stihovi pesme „ili je nemir, ili je strast, ima tog ovdje isuviše...“

Džoni zaključuje, valjda da bi autorefleksijom izbavio neizbavljivu stvar i relaksirao neuspeh, kako „svi bježe od njega“, i u naporu da bude duhovit pripisuje to svojoj sudbini koja ga prati od mladićkih dana: ružnoći. Sagovornike će naći tek među članovima Predsedništva omladine Kosova (Koka Ljuan, Zvonimir Stošić i Nebojša Cakić). Uprkos Džonijevim

Fotografije u broju: Vera Vujošević

otkačenim pitanjima, njihovi odgovori pre spadaju u arsenal političke nemušlosti i ispraznih obećanja. Osim možda jednog. Džoni pita Ljuana „kako da se od ovoga napravi raj na zemlji“, a ovaj odgovara „teško“. Džoni dalje insistira: „Nemoguće?“ Ljuan (koji će uskoro postati predstavnik romske nacionalne manjine u Rambujeu, pa predsednik nacionalnog saveta romske nacionalne manjine u SCG, a onda i novinar i politikolog) potvrđuje: „Nemoguće.“ U mešavini ekranizovanih formi (i enformela), Džoni priča usput i viceve, odsvira i otpева u naturalnim pejzažima poneku pesmu koja se može učiniti da ima „poruku“ ili da opominje, a na pomen da je Kosovo duša srpskog naroda, tumači dušu i život uopšte, još tada na osnovu antičkih poslovice. Na ambiciozno zamišljenom gradilištu, na bregu iznad Prištine, jednako referišući na drevnu mudrost, kazuje konačno: „Dođoh, vidjeh, propadoh“. Još od 1984, a definitivno od 1991, Džoni odlazi za Holandiju i sve manje, ili zapravo uopšte ga više ne interesuju domaći problemi. U izuzetno retkim intervjuima, tvrdi da ne zna ništa o njima, da ga ne treba ni pitati, da ne želi ništa da zna, čak da nikada nije ni bio Jugosloven, iako nikada nijedan drugi pasoš nije ni tražio... Preterano bi verovatno bilo tvrditi da je kosovsko reportersko iskustvo bilo prelomno za ovo udaljavanje, za geografski, pa i profesionalni beg u prevode kult(ur)nih dela starine, za izmicanje od aktuelnosti. Možda već tada nije bio razočaran, ili nije ništa drugo ni očekivao; možda je u pitanju (bila) ona sladostrast koje može biti i u propasti, i u pesimizmu, i u objavi apokalipse. Možda ovaj pokušaj suočavanja ljudi u Prištini sa vlastitim željama nije mogao ni proći drugačije nego kao samosuočavanje sa zidovima, nerazumevanjima, bezizlazom, porazom. Priznanjem neuspeha investicije. Na koju se ipak moralo odvažiti.

KAKO SU ME RASTURALI U IME NARODA

Autorka proznog spisa pod gornjim međunaslovom, Gordana Stošić, otišla je na drugi, kardinalniji način. Godine 1994. se bacila sa solitera u Zemunu. Bila je pesnikinja, erotska pesnikinja,

ŠTRAFTA

Piše: Aleksandar Novaković

LUDILO POLITIKE ILI POLITIKE LUDILA

Sedam veličanstvenih je festival dugometražnog dokumentarnog filma koji već jedanaest godina opstaje tamo gde su mnoge domaće fešte sličnog tipa podbacile. Uvek aktuelan, bilo da je reč o društvenim, političkim ili umetničkim temama, obezbedio je stalnu publiku koja posvećenički, iz godine u godinu, dolazi u Sava centar i oduševljava reditelje koji, gotovo svi odreda, nikad nisu videli tako brojnu publiku na svojim projekcijama. Direktori festivala, Svetlana i Zoran Popović, sa skoro nepojmljivim entuzijazmom a uz pomoć svojih inostranih kolega, pre svega uglednog danskog dokumentariste i selektora Festivala Tue Stin Milera, uspeli su da Beograđanima ponovo otkriju dokumentarni film koji je, opšte je poznato, već dugo na margini u odnosu na igrani film. Često se zaboravlja da je prvi javno prikazani film bio dokumentarac *Ulazak voza u stanicu* Braće Limijer, te da je razvoj dokumentarnog itekako uticao na razvoj igranog filma, od italijanskog neorealizma preko filmova Kasavetesa, Janča, Louča pa do *Dogme* i sve popularnijih „mockumentaryja“. Aktuelnost festivalu su ove godine obezbedili tretman problema nezaposlenosti u Francuskoj (*Pravila igre*), borba za elementarna ljudska prava u Zimbabveu (*Demokrate*) ili bolnice za duševno obolele kao metafore društvenog sistema (*Iznenada moje su misli stale*).

USTAVNI DANI U ZIMBABVEU

Demokrate, ostvarenje danske dokumentaristkinje srednje generacije, Kamile Nilson (1973), tretira neobičnu političku situaciju: vlada Roberta Mugabea je pod pritiskom međunarodne javnosti primorana da pregovara s opozicijom oko donošenja novog Ustava. Mugabe, koji je slavu u svojoj zemlji stekao kao borac protiv režima aparthejda Jana Smita u Zimbabveu (nekadašnja Rodezija) pretvorio se, kao što to neretko biva, u svoju suštu suprotnost kada je preuzeo vlast. Represija, nasilje, rasizam prema belачkoj manjini, homofobija, jednopartijska država, militarizam, hiperinflacija, sve su to odlike današnjeg Zimbabvea. Pobjeda opozicije na parlamentarnim izborima je, gle čuda, poništena a mnogi glasovi pokradeni. Ono što posebno iznenađuje u ovom filmu je čišćenica da su Nilsonova i njena ekipa bez većih problema snimali dvojicu glavnih protagonista koji vode tim koji treba da donese nacrt ustava: Daglasa Mvonzoru, opozicionara i advokata po profesiji, iz stranke MDC-T, koju vodi Morgan Cvangirai, i Mugabeovog predstavnika iz ZANU-PF, Pola Mangvanu, bivšeg ministra informisanja. Mangvana se pritom hvališe svojom korumpiranošću i podsmeva političkim protivnicima bez zazora, govoreći o opoziciji kao o ljudima koji se zanose da svojim glasovima mogu nešto da doprinesu, jer se zna kako se vlast menja (čitaj: oružjem), otvoreno napada novinare, jer su sebi dozvolili „previše slobode“ i bavi se raznim mahinacijama „na terenu“. O kakvim mahinacijama je reč? Kako su javne debate o Ustavu organizovane u svim obla-

obično kažu i po tome je prepoznaju, već uveliko poznata osamdesetih. Bila je i profesorka književnosti, omiljena među učenicima, takođe ne propuste da kažu. I bila je pod stalnom pretnjom partijskih struktura i državnih komisija tog doba da će dobiti otkaz, budući da ta dva ne idu skupa.

Ali bila je ne samo profesionalno nego i „javno angažovana“, opet na jedan specifičan i vrlo određen način. Onako kako joj je poezija bila lična i putena, smatrala je obavezom da ličnim ulogom svedoči svoja uverenja, ili makar da spase što se spasti može od nesumnjivog zla. Otišla je na Kosovo, jer je smatrala svojim dugom da tada, krajem osamdesetih, tamo obrazuje učenike. Ubrzo se vratila, dakako, poražena. Duboka, neispunjiva praznina, užas i bespomoćnost, streljenost i rastrojstvo. Početak kraja, sloma, koji je vrhunio porodičnim tragedijama, duševnom bolnicom, izlaskom i nakratko udadbom, pa poklanjanjem vlastitog stana izbeglicama, podstanarskim statusom na ovom, odakle se preselila na onaj svet. U pesmi „Noćno seme“ napisala je, „Takav je zvuk noćnog semena / zaboravljam čistu misao. / Nije ono požuda / ni kajanje / ni moja čedna bestidnost. / Nesavladivo zastaje u meni / čeka sve bližnje. / I nikad ne znam / ko me raspinje: / ti ili noćno seme.

WE ARE THE WORLD, WE ARE THE CHILDREN

Možda je pitanje osećajnosti ili, tačnije, preosetljivosti. Ali uvek je reč o osetljivosti, i o ovim ili onim odgovorima na nju. I još i više o onom drugom, o neosetljivosti. Osetljivost koja se ovde ima u vidu jeste osetljivost na nepravdu, ali i više od toga. Ona je naivnost onog soul pitanja Timi Tomasa još iz 1972. godine *Why can’t we live together?*, sa neprebrojnim obradama i pre i posle njega, pitanja nad kojim se cinizam svih vremena ismevao. Ona je nepristajanje na nepočin i njegovu evidenciju, na zlomisao i koloplete ekonomije nasilja. Od Erazmove *Pohvale ludosti* do Sartrovih *Beležaka o ludoriji* rata, traje ova prozopopeja otpora logici sukoba i podela. Ona je uza-

stima zemlje, vlasti su, preko agenata zimbabveanske varijante DB-a i policije, vršile pritisak na građane da izjavljuju kako im promene nisu potrebne, te da Mugabe treba da vlada doživotno. Na površini, kaže Mvonzora, sve deluje normalno. Zimbabvenanci deluju opušteno, smeškaju se i plešu na političkim skupovima (i lideri s njima, što je svojevrsni deo protokola) i sve je skoro pa idilično. U srcu opozicije, prestonici Harareu, pojavljuju se brojni ljudi iz unutrašnjosti koje Mugabeovi ljudi autobusima dovoze na javne skupove i tako stvaraju utisak da je i prestonica za Velikog Vođu. Naravno, u pojedinim gradskim četvrtima dolazi do nasilja i ljudskih žrtava.

SRPSKA POSLA...

Ovaj „miloševićevski scenario“, za razliku od „petooktobarskog metoda“ koji je uspešno primenjen u Obali Slonovače, neodoljivo podseća na SPS-JUL-SRS strahovladu 90-ih, krađe na lokalnim izborima i kontramiting iz 1996. godine, ali i na odnos aktuelnih vlasti prema slobodi medija koji oličava, gle čuda, nekadašnji ministar informisanja a sadašnji premijer. Nilsonova naizmenično prikazuje putešestvija opozicionara i Mugabeovih ljudi po unutrašnjosti, otkrivajući postepeno, deo po deo karaktera pregovarača sukobljenih strana. Pretnje nasiljem, prozivanje izdajnika (koje je u Zimbabveu smrtonosno koliko i u Srbiji), potraga za prisluškivačima po spavaćim sobama i pasivno držanje naroda prate opozicionare od prvog dana. U ovoj mučnoj storiji, čiji se dobar deo zbiva u sterilnim konferencijskim salama, ono što privlači pažnju je da, bez obzira koliko se smejali i pomalo teatralno pripovedali, pregovarači iz oba tima kriju isto osećanje: strah od tiranina.

Do preobražaja kod lidera Mugabeovog tima dolazi u trenutku kad ga režimski mediji bez ikakvih osnova optuže za unošenje klauzule u Ustav po kojoj predsednik koji je vladao u dva mandata, ne može da se kandiduje za istu funkciju što je, kao što znamo, Mugabeov slučaj. Iako to nije njegov stav, Mangvana više ne može da se odbrani i od progonitelja postaje progonjeni. Sateran u ćošak, on počinje da drugačije posmatra Mvonzoru koji trpi šikaniranja, hapšenja i izrežirana suđenja. S vremenom, on razvija skoro prijateljski odnos s opozicionarom. Konačni produkt, Ustav, je napisan i predstavlja, gle čuda, jedan od najslobodnijih Ustava na svetu. Zemlja će konačno imati mir i stabilnost. No, zanimljiv je jedan detalj koji je prilično ominozan: na početku i pri kraju filma, Nilsonova snima vojni orkestar koji u Parlamentu svira nacionalnu himnu. Raštimovan, neujednačen, trom, u pompeznim uniformama, on zvuči i izgleda baš kao i sama država. Nakon intoniranja himne, Robert Mugabe, tobože žovijalnim tonom koji redovno prati poltronsko smejanje hora državne kamari-le, upozorava okupljene političare, i to na samoj ceremoniji proglašenja Ustava, da ne zaborave odakle „stvarna moć dolazi“. Ustav, pogađate, nikad nije faktički primenjen. Mugabe je pobedio na nameštenim izborima a demokratija je jednako daleka kao i pre donošenja famoznog Ustava.

GALOP SVESTI

Portugalsko ostvarenje *Iznenada moje misli su stale* Žorža Pelikanua (1977), reditelja koji ima dva dugometražna dokumentarca iza sebe, je potresna storija o štíćenicima duševne bolnice Konde de Ferreira u Lisabonu. Pelikanuov pristup je specifičan: jedna nit naracije je ispovednog karaktera i povezuje sudbine ljudi smeštenih u bolnici, njihove „pređašnje živote“, dok je druga nit ona koja se odnosi na rad na pozorišnoj predstavi. Koncipirana da animira duševne bolesnike, ova predstava govori o istorijatu ustanove i sudbinama onih koji su boravili u njoj a bazirana je na istorijama bolesti onih koji su krajem 19. veka smešteni u tada novootvorenu bolnicu. Zanimljivo je da pacijenti igraju i doktore i pacijente, kao i tadašnje portugalske uglednike, pa i kralja lično. Samo je jedan od njih, Migel Boržeš, profesionalan glumac. Posebno je zanimljiva Boržešova pozicija koji, kao svojevrсни *agent provocateur*, živi s pacijentima i svoja iskustva koristi u dva pravca: s jedne strane se trudi ne da pronikne u razloge koji su ih doveli u ovo stanje, koliko da ih zaista upozna, i s druge, da uđe u ulogu Anžela De Lime, velikog portugalskog pesnika i boema koji je bio smešten u ovu ustanovu. Naziv filma je, nimalo slučajno, De Limin stih. Ono što je zadivljujuće u De Liminoj poeziji je upravo autorova sposobnost da, u retkim lucidnim intervalima, potpuno objektivno i s distancom, sagleda sopstveni položaj i opiše, na iskren i potresan način, stanje svoje svesti. Posebno je upečatljiva scena u kojoj Boržeš, u bolničkom krugu, pokušava da, uživljavajući se u ulogu konja koji u De Liminoj poeziji predstavlja mozak koji sumanutim tempom galopira, pravi krugove na travi, fingirajući trans uz monotonu pratnju raštimovane gitare jednog od štíćenika.

ANGAŽMAN ILI EGO-TRIP?

Glavni problem filma nastaje u vezi sa samom predstavom o istorijatu bolnice. Naime, neko bi pomislio da je u pitanju samo terapeutska uloga predstave koja na kreativan način socijalizuje i relaksira štíćenike. Drugi bi storiju o duševnoj bolnici povezali sa sugerisanom analogijom u programu festivala sa Manovim *Čarobnim bregom* i Formanovim *Letom iznad kukavičjeg gnezda*. Ono na šta pripremanje predstave i njena realizacija najviše podsećaju je drama Petera Vajsa *Mara-Sad* koja se odvija u duševnoj bolnici u kojoj slavni markiz režira predstavu koja za temu ima ubistvo francuskog revolucionara Žan Pol Maraa. Sama predstava u predstavi, u društvenom kontekstu restaurirane monarhije, predstavlja usamljen i izolovan revolucionarni čin. No, to je Vajsova pozicija. U Pelikanuovoj priči te subverzivnosti nema. Osim predvidljive zamene uloga pacijenti – doktori (ali ne i doktori – pacijenti, što bi bilo i zanimljivo i subverzivno) ovaj segment ne nudi ništa novo. Činjenica je da razgovori između „glumaca“ i glumca često deluju izrežirano i da kamera prečesto počiva na glumčevom licu punom saosećanja, kao i to da predstava koja se igra, rigidna i nezanimljiva po svojoj suštini, nije podvrgnuta nekom ironijskom ili kritičkom osvrtu što, u neku ruku, čini teatarsku storiju bespredmetnom. Mnogo bi bilo bolje da je, primera radi, napravljen dokumentarni film o glumcu koji, oslanjajući se na tzv. method-acting boravi u duševnoj bolnici i počinje da gubi veru u svoj razum. Sasvim je sigurno da bi tako film *Iznenada moje misli su stale* bio mnogo zanimljiviji, kraći i jezgrovitiji da epizode s pozorišnom predstavom nije bilo i da su oni, koji žive na „tamnoj strani Mese-ca“, ostali u fokusu od početka do kraja ■

ARMATURA

Piše: Robert Alagjozovski

RAĐANJE MEDVEDA

Makedonska politička situacija nije nikad bila složenija, mada paradoksalno sve veći broj ljudi, ili barem oni koji su uvek bili spremni reći da vladavina Nikole Gruevskog i njegove VMRO-DPMNE nema kraja, sad već vide svetlo na kraju tunela. Čak su spremni da parafraziraju onaj veliki otporaški slogan – gotov je. Zamršenost političke situacije i masovna pojava nade se isključivo odnosi na unutrašnji ambijent. Nažalost, čini se da su odnosi sa Grčkom, a i sa ostalim susedima, zabetonirani kao Gordijev čvor koji još uvek čeka nenacionalističkog Aleksandra da ga otpetlja. Premijer Gruevski je pre par dana telefonom razgovarao sa novim grčkim premijerom Ciprasom, ali levičar Aleksis nije imao da kaže ništa novo i različitije od Samarasa i da malo izbavi svog nacionalističkog kolegu iz unutrašnjeg blata. Grčka čvrsto stoji na formuli „erga omnes“: jedno složeno ime sa geografskom odrednicom – Severna ili Gornja Makedonija, na primer – za sveukupnu upotrebu.

PREMIJER OD STIROPORA

Cipras ima toliko prečeg posla da je poslao jasnu poruku da mu rešavanje spora sa susedom, u kojem je Grčka u superiornijoj diplomatskoj poziciji, nije prioritet. Još su grčki i bugarski izaslanici u evroparlamentu u starom dobrom „dobrosusedskom“ maniru zatrpali izveštaj o Makedoniji sa nekoliko stotina negativnih amandmana. Pritom su svi izveštaji Evropske Unije veoma nepovoljni po Vladu u odnosu na sve ključne kategorije: vladavina prava, demokratski odnosi, reforme, građanska prava i slobode. Zapadni zid aktualna vlast nije mogla kompenzovati velikim preokretom prema evro-azijskim integracijama. Ozbiljna ruska politička potpora je izostala, a jurenje ekonomskih tajkuna Tadžikistana, Indije i Kine nije dalo neki plod. Desio se tek kineski ulaz u dobro razvijenu prekaru laku tekstilnu industriju: dat je kredit od pola milijardi evra za gradnju autoputeva pod uslovom da se pola potroši na kineske podizvođače i da se mala kolonija kineskih radnika naseli tik uz novu trasu. Da bi se tako skučen Nikola Gruevski održao, morao je još malo da ojača tri stuba svoje vladavine: da još više poveća represiju, da produži da potkupljuje birače i da i dalje pere novac preko grandomanskog nacionalističkog projekta „Skopje 2014“, i to u veoma nepovoljnoj situaciji kad je ponestalo novca jer je proćerdao sve povoljne i nepovoljne kredite od EU, MMF-a, privatih banaka i Kine. Dakle potkupljivanje birača, uglavnom penzionera i administracije, odvijalo se za sve veći sitniš – besplatni pre-

voz u utorak i petak, besplatne banje, povećanje penzije i plate za nekoliko stotina denara (7-9 eura). „Skopje 2014“ je produžilo da se gradi i pored već provaljene fasadne prevare, ugradnje stiropornih kulisa umesto pravog mermera, i velikog međunarodnog odijuma i podsmeha projektu. Da bi povećao represiju premijer je doneo notorni zakon o visokom obrazovanju koji do krajnjih granica ugrožava autonomiju univerziteta. Nju je već ranije uspešno napao a profesori je nisu mogli odbraniti. Sada je uvođenjem eksternog ispita hteo da ponizi i studente, optužujući ih između redova za lenjost, provincijalnost u referencama i kupovinu ispita i diploma. E, tu je zapelo. Onda je hteo da malo zakrpi prazne budžete penzionog i zdravstvenog fonda time što će da poveća porez na honorare, a time da još više prekarizuje nepokornu elitu intelektualaca, profesora i novinara koja životari od stranih grantova. I još je u grotesknom procesu poslao na robiju novinara koji je istraživao sumnjivu smrt kultnog makedonskog urednika.

PROTESTNO GRAĐANSKO BESNILO

Tu se otvorila Pandorina kutija nekoliko sitnih frontova studenata, honoraraca, novinara, još i protivnika graditeljskog projekta „Skopje 2014“. U protest se ubacilo i nekoliko aktivista, grupa, novih sindikata i nevladinih organizacija koji su počeli da u praksi sprovedu teorijske pojmove o samoorganizaciji, horizontalnog odlučivanja, neotrovnog a ubojitog govora i udruživanja po svim osnovama, nepartijskoj, nenacionalističkoj i integrativnoj. Ti mladi, nekompromitovani ljudi, nepodložni prljavoj propagandi, svojim govorima, protestnim pismima, medijskim izjavama i debatnim programima su rasplakali mater aktuelnoj vlasti, držeći partijsku opoziciju van svojih aktivnosti. Ako su političari, kao kontroverzni Ljube Boškovski, koji se jedini u predizbornoj kampanji drznuo da vladaru u senci, šefu tajne službe, Saši Mijalkovu, kaže „letečeš Saša“, ili opozicioni medijski magnat Velija Ramkovski, završavali u zatvoru podvrgnuti raznim tehnikama savremene torture, sad se bez straha oglasilo desetak mladih ljudi dobijajući instantnu slavu jedne *la belle de jour*. Usred tog građanskog besnila kad je svako svakome dolazio na proteste kao na kućnu slavu, a fenomenalne fotke i klipovi su pomoću novih tehnologija, pa čak i dronova, obilazile svet, u igru se ubacila i dugogodišnja, prebijena ali ipak unutrašnje konsolidovana, opozicija na čelu sa socijaldemokratima, „detoniravši“ prvu od najavljenu seriju „bombi“ preko kojih žele da posrame premijera i nateraju ga na ostavku. Ta serija, tempirana po scenariju „Crnog Labuda“ Darena Aronovskog je u ladići „Proleće“ iznela dokaze o prisluškivanju preko 26.000 građana, pripadnike cele društvene elite. Prosto, nije bilo političara, novinara, kolumnista, biznismena koji nisu bili prisluškivani. Veliko uho nije pošteđelo čak ni članove Akademije, Rijasetu i Svetog Sinoda. Na listi su se našli i koalicioni partneri iz albanskih partija, pa čak i prvi saradnici Premijera, Ministarka policije i Ministar finansija, koji su govorkali između sebe o političkim

skandalima koji su potresali javnost. Opozicioni lider, Zoran Zaev, koji ima sav materijal u svojim rukama a obećao je da će u javnost tek izneti i više i bolnije, rekao je da praktično samo telefoni dvojice ljudi, Premijera Gruevskog i njegovog rođaka Mijalkova, šefa tajne službe, nisu bili prisluškivani.

Prva „zvučna“ bomba je Premijera dohvatila više nego što je njegova propaganda tvrdila. On je pokušao da preduhitri lidera opozicije, okrivivši ga za ucenu i puč, na nušičevski način - „plava riba, kljukana dinastija“. Ali izgleda da mu zapad nije dozvolio da uhapsi Zaeva. U potrazi za širim političkim manevrom, znajući da bitku ne može da bije na dva fronta, Premijer je u nekoliko dana udovoljio sve zahteve građanskog sektora: odložio Zakon o visokom obrazovanju, smanjio poreski zahvat na honorare, pustio na uslovnu slobodu zatvorenog novinara i udovoljio sindikalnim zahtevima.

ALTERNATIVA TREĆEG PUTA

Ideološki profilisan i praktično sad već dobro organizovan građanski sektor je osetio da su ulozili porasli. I da zabrekta-lu aktivističku mašinu neće umiriti pitanje poreskog procenta i mešetarenje stepenom autonomije. Aktivisti osećaju da se u Makedoniji opet budi želja o tzv. trećem političkom subjektu, nasuprot nacionalističke i socijaldemokratske opcije. U proteklih dvadesetak godina centrističke partije nisu uspele da ga oforme, lomeći se o Scile i Haribde binarnog modela. Taj optativni politički subjekt sada ima šanse da se formira u okvirima radikalne levičarske paradigme i ponovi uspehe susedske Sirize, španskog Podemos-a i sličnih slovenačkih i hrvatskih pokreta.

Na tom talasu studenti su okupirali školske fakultete, iskoristivši i druge dosad neviđene forme otpora i aktivizma, a honorarci i novinari su rekli da će nastaviti proteste bez obzira na sitne ustupke. Makedonija je godinama bila nemoćna pred „hibridnim režimom“ Gruevskog. Ko god da je nešto pokušavao, nije uspevao. Vlast je svakoga gađala torpedom. Promenili su sijaset zakona da bi promenili sistem Ustavnog suda. Izmislili lustraciju da bi denuncirali par svojih kritičara. Namestili nezakonsku predizbornu donaciju da bi utamničili svog rivala. Kako se cinično izrazio pokojni Nikola Mladenov, već pomenuti kultni urednik, koji je poginuo u čudnim saobraćajnim okolnostima: „svi su imali utisak da rađaju medveda jer su imali zečje srce“. Sad se situacija izgleda promenila. Svima je lako da budu hrabri. Svi su odvažni. Niko ne greši u javnim nastupima. Osim bivšeg premijera Ljupča Georgievskog, posrnulog mentora sadašnjeg premijera, koji je ubacio dopunski haos oblepivši Skoplje bilbordima „Stop srpskoj asimilaciji makedonskog naroda“, aludirajući na sveprisutni turbofolk po diskotekama i na (provladinim) nacionalnim televizijama. Greši samo vlast. Njoj ništa ne polazi od ruke. Nemoćni Premijer se klonio javnosti nekoliko dana.

Prva reakcija glavnog spinera VMRO-DPMNE, mladog poslanika Ilija Dimovskog, na uspeh građanskih akcija je bila preteča: „Videćete vi šta znači narod kad ga mi izvedemo“. U tom smislu po Makedoniji se već kotrlja tzv. Građanski pokret za odbranu Makedonije. Tu su ujedinjeni glumci, muzičari, pisci, šoumeni, istoričari i ostali radnici nacionalističkog mita, koji su se navukli na dnevno-politički spin da opozicioni lider uz pomoć stranih službi uništava otadžbinu ■

Piše: Slobodan Georgiev

LUTKE NA KONCU

Kada bude pisana istorija najnovije Srbije, ove koja je nastala silom prilika 2006. godine, značajno mesto će zauzeti prilog o nastanku onoga što se zove Srpska napredna stranka. Ova politička grupacija je formalno napravljena 2008. godine tako što se deo najjače parlamentarne stranke u Srbiji, Srpske radikalne stranke, odvojio od „otadžbinske uprave“ i rešio da krene drugim putem, putem koji je bio u potpuno suprotnom smeru od onoga do tog trenutka. Tada su nam nasmejani Tomislav Nikolić i Aleksandar Vučić, sve do leta te godine vođi SRS-a u otadžbini, poručili da „najbolji idu napred“. Za blazirane to je bilo smešno, kao što su im se godinama smejali jer su pobeđivali na izborima a nisu mogli da formiraju vladu. Ova tvorevina je nastala iz magle koju su stvarale domaće i strane obaveštajne službe, odnosno ljudi oko tadašnjeg predsednika Srbije Borisa Tadića i predstavnici uticajnih ambasada u Beogradu uradili su ono što je u Briselu tada ocenjeno kao

najveće dostignuće Srbije od pada Slobodana Miloševića: rušenje SRS-a koja je bila „nekontrolisana sila“ i sa kojom nisu mogli da budu napravljeni dogovori oko budućnosti Srbije i Balkana. U jesen 2008, dok se svet pitao šta donosi svet-ska finansijaka kriza, u Srbiji se likovalo: Tadić je toliko učvrstio vlast da je mogao da pravi i druge političke partije i da to predstavlja kao neku vrstu uravnoteživanja srpskog političkog prostora. Greh pravljenja SNS-a trebalo je da bude zanemaren pred interesima koji su nam govorili da ako nema radikala Srbija će brzo moći da krene napred.

I, zaista, samo četiri godine kasnije taj i takav SNS, nastao u nejasnim okolnostima i kao politička artikulacija nerazjašnjenih „centara moći“, preuzeo je vlast u Srbiji i vrlo brzo pokazao svoje pravo, radikalsko lice, kome su se mnogi smejali godinama jer se nekako podrazumevalo da oni nikada neće biti na vlasti. Međutim, simbolički skok Tomislava Nikolića sa stiorpora u kanabe na Andrićevom vencu izazvao je cunami na srpskoj političkoj sceni: događaj je imao tako veliku simboličku snagu da je gotovo u potpunosti pomeo i izbrisao politički život u Srbiji.

Za dve i po godine naprednjačke vlasti život u Srbiji je gotovo zaustavljen ili sveden na simboličke pokrete i gestove koji više liče na samrtni ropac nego na artikulaciju pokreta. Pokazalo se da u Srbiji politike nema, u vidu institucija političkog života, a kada je to poharano prešlo se na sve

segmente društva u cilju dokazivanja neke nove nejasne vrednosti.

Ispostavilo se da na tom putu usisavanja svega, SNS-u smeta nekoliko pojedinaca koji imaju neku poziciju u javnom diskursu, par medija sa površinskom penetracijom u srpsko biračko telo i neke organizacije koje finansijski nisu zavisne od ljudi iz i oko SNS-a.

U tom kontekstu se dogodio Vučićev „napad na BIRN“ koji je u poslednjih godinu dana svojim istraživačkim tekovima dodirnuo vlast tamo gde je najviše boli, u potencijalne centre njene finansijske dominacije i pokušaja da uspostavi novu klasu svojih „preduzetnika“. SNS, napravljena da bude lagana kontrateža DS-u, da bude onaj Tadićev nedosanjani drugi pol na političkoj sceni, otragao se na unutrašnjem planu jer tu nije bilo nikakve kontrole i tu je bilo moguće da se ispolje sve godinama stečene radikalske osobine. Dok je Vučićeva Vlada poslušna po pitanju Kosova, te niti kontrole popuštaju kada se igra na domaćem terenu i kada kontrolori puste konce lutka kreće da se neartikulisan ponaša.

Iz saznanja o sopstvenoj prirodi i svesti o tome gde su granice uticaja i odlučivanja, Vlada i Vučić sam procenjuju da ne može biti da sad tamo neki BIRN ili uopšte tako neko mali i nebitan

VREME SMRTI I RAZONODE

Piše: Siniša Tucić

DIKTATOR

Sve je to propisano, ispitano, diktatura je zanat koji se uči.

Dug je put diktator mora da izdrži brainwashing, da prođe brainstorming do retuširanog lica na bilbodu.

Diktator ne mora da voli ljude kojima vlada, ali mora da ih razume -

Njihove mane i vrline njihovu volju, njihove želje.

On zna šta piju, šta jedu. Koliko dece imaju i platu koliko dobijaju.

Diktator uvek sagledava državu u celini. Diktator ima uvid. Ponekad baci pogled, na grafikone i statistiku.

Diktator zna šta se dešava u književnosti, muzici, slikarstvu... zna koliko ljudi ide u crkvu a koliko je ateista.

Koliko agnostika sedi po kući i filozofira ima u vidu i astrologe zaludenike koji crtaju natalne karte.

Diktator naročito voli istočnjačka učenja New age, astrologiju, jogu...

Pozna je pravoslavlje, katolicizam, protestantsku etiku...

Diktator mnogo šta prećutkuje, dozvoljava, toleriše...

Dugo opstaje na vlasti. Zna da će jednoga dana sve propasti i da ćemo svi umreti ■

